

Oponentský posudek disertační práce

Petr Tomášek, *The Text of the Masoretes. Its Character, Historical Setting, and Relationship to Jewish Biblical Exegesis*, Praha: ETF, 2011, [6+] V + 239 stran.

*Shrnutí*¹

Práce pojednává o různých aspektech masoretského textu pod zorným úhlem vztahu jeho ústní a písemné složky a jejich předávání. Víceméně se rozpadá na dvě části: první – spíše teoretická – zkoumá v kapitolách 2–6 historii vzniku, způsob tradování a jednotlivé složky tohoto textu; druhá, praktičtější část, analyzuje v 7. kapitole některá neobvyklá slova Tanachu. Úvodu je předřazen seznam zkratk, signatur, znaků, masoretského i jiných způsobů záznamu. Po 8. kapitole – závěru – následují přílohy dvojité akcentovaných slov aramejské části Tanachu a malé masory 1. kapitoly knihy Jozue (ta s dohromady 68 položkami, shromážděnými z faksimilí čtyř důležitých středověkých rukopisů). Práce je zakončena bibliografií a rozsáhlými rejstříky citovaných biblických míst, hebrejských a aramejských slov a gramatických termínů.

V krátkém úvodu *The Problem of the Masoretic Text* si autor klade některé otázky, na které má jeho bádání (pomoci) odpovědět. Jasně signalizují, že ve středu jeho zájmu je vztah písemné a ústní tradice, který se jako červená nit line celým dílem.

2. kapitola „The Jewish Bible between the Scribes and the Oral Tradition“ zkoumá *Sitz im Leben* pravděpodobných tradentů, v první řadě rabínů, ale i písařů. První vnímá jako zástupce ústního a druhé jako zástupce písemného předávání textů. Všimá si překvapivého „lacking“ epigrafických pramenů z „rabbinic era“.² Analyzuje také význam hebrejského kořene *qr'*, jenž by měl vedle „reading from a book“ znamenat i „reciting“ (z paměti) (s. 10). Vybírám čtyři vzájemně související problémy této kapitoly: 1) z 44 poznámek pod čarou hned 36 odkazuje (nikdy polemicky) na knihu C. Hezserové *Jewish Literacy in Roman Palestine*³ a autor tak nese riziko stejné výtky, se kterou se setkala tato kniha: „Long chains of "ibid."“

¹ Následující údaje předpokládají shodu papírové a elektronické verze textu disertace. Užívám jednoduchý přepis.

² Spíše bych pro dobu vzniku Mišny a Talmudu preferoval s J. Neusnerem označení „formative judaism“, nebo s D. S. Mynattem „Talmudic era“; rabínskou dobu datuje P. Sládek ve své *Malé encyklopedii rabínského judaismu* až do roku 1800.

³ Tento nepoměr by mohl být ještě zvýrazněn tím, že některé ze zbývajících poznámek žádný odkaz na sekundární literaturu neobsahují a jedna odkazuje na jinou knihu téže autorky.

mark these passages. While it is true that all scholarship must rely on previous scholarship, the modular quality of these sections, with results imported wholesale from elsewhere, does not inspire the same confidence“;⁴ 2) předpokládané a silně akcentované ústní tradování starozákonního textu (poněkud oslabené v 7. kapitole, kde se spíše hovoří, slovy nadpisu podkapitoly 7.2.3, o „Interplay between the Written Text and The Oral Tradition“) poněkud upozaduje druhou stranu mince (zde konkrétně ve formě pokračování příběhů zachycených Talmudem). Žáci v synagoze se sice mohli učit text z paměti opakováním veršů po učiteli, nicméně ten měl podle halachy tyto verše číst, nikoli recitovat z paměti (slavná je talmudská aggada o tom, kolikrát rabi Akiba verše svým žákům opakoval); když si rabi Meír napsal v Asii (kde a proč, podle autora, tato sporná lokalita ležela – v malé Asii, či v Palestině?) vlastní svitek s knihou Ester, nejen podle Genesis Raba (srov. s. 18), ale také podle jeruzalémského Talmudu jej nejdříve opsal, aby čtením z originálu neporušil halachu; o zapisování a až masoretském počítání hovoří – kromě několika uvedených – řada dalších rabínských textů, které mohly být autorem alespoň krátce vyhodnoceny (a případně z různých důvodů odmítnuty): *kiddušin* 30a, *megilla* 16b, *nedarim* 37b–38a, *gittin* 60b atd.; 3) po právě uvedeném nepřekvapí, že práce s analyzovaným materiálem (nejen v této kapitole) může být podrobena stejné kritice, jež zazněla v již citované recenzi, konkrétně: „one finds a tendency to press toward conclusions that seem to be established a priori“; 4) mezi římským obdobím, které popisuje Hezserová, a dobou, ze které máme masoretské texty Tanachu, se prostírá zhruba půl tisíciletí „temna“. Autor svým přístupem legitimizuje zkoumání druhého studiem prvního – bylo by zajímavé metodologicky zhodnotit, jak vědecká obec tuto skutečnost (ne)reflektuje.⁵ Menší, ale stále ještě úctyhodná propast několika staletí dělí i příchod islámu (autorem věrohodně dávaný do souvislosti se vzestupem gramotnosti) a nejstarší dochované masoretské kodexy. Právě nástup kodexu – a s tím spojené změny tradování textu – je jedním z chybějících témat. Dalším je pojem kanonicity textu, ať už ve svém teologickém (primárně posvátný/ruce špinící a proto neměnný), či klínopisném (profesionálně tradovaný a proto neměnný) významu. Ten na více místech přímo volá po rozhodné aplikaci či alespoň krátké zmínce.

Kratičká 3. kapitola sestává z přehledné tabulky masoretských a protomasoretských prvků (první jsou řazeny do kategorie ústního tradování, ty druhé do kategorie písemné),

---

⁴ H. G. Snyder, in: *Review of Biblical Literature* 8/2002.

⁵ Mám konkrétně na mysli poněkud umělé chronologické dělení I. Tova na dobu před zničením Chrámu (= Qumrán), dobu od roku 70 až po první středověké kodexy (kde má textové doklady jen z prvních a posledních let tohoto dlouhého období) a středověk.

jeden z nich je analyzován v následujícím exkurzu k „zavěšeným písmenům“. Autor si korektně všimá toho, že tři ze čtyř „zavěšených písmen“ jsou ajiny, tedy nestálé „laryngály“,⁶ a vyvozuje: „The fact that we are dealing here with laryngals makes it plausible to assume that the correction was done on the basis of the oral knowledge of the later scribe who corrected this text – otherwise we would have expected to find other similar corrections which are not connected to the pronunciation issues“ (s. 25). Celý proces lze stejně dobře obrátit: první písař mohl laryngálu vynechat, protože ji neslyšel, ale korektor ji mohl opravit i bez jakékoli „oral basis“, prostě z jiného rukopisu. A u jiných hlásek podobnou opravu nenajdeme, protože ty první písař prostě slyšel a zapsal.

Název kapitoly (*Masoretic Text and its Character*) slibuje určitě víc, než zavěšená písmena, snad jej tedy lze chápat jako souhrnný nadpis 4.–6. (pod)kapitoly, které se postupně věnují vokalizaci, akcentům a masoře v užším slova smyslu, tedy doprovodnému metatextu.

Diskuze o vokalizaci je omezena – opět poněkud selektivně – na problém její specifické podmnožiny *Qerē/Ketīb* (je řečeno/je psáno). Autor hájí převážně vysvětlující („explicative“) charakter tohoto fenoménu, který mu umožňuje držet preferovanou rovinu ústního tradování. Studuje tento jev i v rukopisech (či spíše jejich fragmentech) s palestinskou vokalizací, ovšem k rukopisům s babylonskou vokalizací se prakticky nevyjadřuje. V 5. kapitole dochází k závěru, že „the Hebrew accents served not only as a mnemonic device to ease the memorizing of the Hebrew text, but also as a synchronization device between the Masoretic text and its *targūm*“ (s. 87). Překvapivý je exkurz „The Byzantine *ekphonic neumes*“ (s. 65–68), který dochází studiem prozódického dělení Gn 6,13.17 a Ex 14,17 v byzantských lekcionářích raného středověku k logickému závěru, že „it seems to imply that at least at some point in the transmission the chant must have been used with both the Greek and a particular Semitic version simultaneously“ (s. 67n.). „Semitic“, protože podle něj neřecké syntaktické dělení veršů v byzantských pramenech nelze vysvětlit hebrejským originálem, ale aramejským targumem. Nicméně příbuzný jev diskutuje u jednoho z nejstarších septuagintních textů (Rylands Greek Pap. 458), děleného i vizuálně na celky podle hebrejské předlohy, a především: rozdíly mezi hebrejským originálem a aramejskými překlady těchto veršů jsou tak nepatrné, že s jeho závěrem lze nesouhlasit. Podle mého soudu navíc tento závěr nijak nenuť k formulaci další věty: „This could, in my opinion, only happen within the framework of some sort of oral study of the Biblical text.“ Spíše než klasické, ale již starší práce by si určitě zasloužila pozornost i další literatura k nesporně zajímavému

---

⁶ Používám zde ve shodě s ním pro ajin tento zavedený hebraistický úzus.

tématu „semitského“ původu byzantské notace⁷ či analýza role jiné, bližší příbuzné – syrské vokalizace.

V celé práci, nejsilněji snad v 5. kapitole, autor mlčky předpokládá, že se s ním čtenář shoduje v tom, co je typické pro ústní a co pro písemné tradování textu. Pouští se i na tenký led psychologizujících úvah: „...if a text is written it can be stored in the library and forgotten. A memorized text, on the other hand, will always be provoking new questions and must be constantly repeated or it is forgotten“ (s. 100; velice podobně s. 139). V nemálo případech však lze neméně přesvědčivě obhajovat i jiné, ba opačné stanovisko.⁸ Vzhledem k centrální pozici tohoto bodu chybí jasná definice toho, co je předpokladem, projevem a následkem ústního tradování, která by se opírala o publikaci přibližující výsledky dosažené etnologií, psychologií a dalšími relevantními disciplínami. Předpoklad existence targumů k aramejským pasážím Tanachu připomíná *argumentum ex silentio*. Autor přichází se zajímavou úvahou o původu dvojité akcentovaných slov v Tanachu právě z akcentace targumů. Při takové interpretaci aramejských dvojité akcentovaných výrazů nápaditě konstruuje nejružnější sémantické kategorie, které by způsobily přidání slova v aramejském „překlade“ aramejského textu: *archaic lexemes* (Table 29), *elliptic expressions* (Table 30), *missing subject* (Table 31), *“pleonasm”* (Table 32), *expressions that can be read as two words* (Table 33), *drastic or vivid scenes* (Table 34), *explanation of symbolics in the MT* (Table 35), *theological considerations* (Table 36), *important terms* (Table 37). Na závěr ještě postuluje *“other suggested interpretations”* (Table 38). Jiná, ekonomičtější vysvětlení tohoto jevu nezmiňuje,⁹ ani nereflektuje dřívější studium této otázky.¹⁰

6. kapitola se věnuje masoretským značkám nejen v Tanachu, ale i v targumech, Mišně a jiné literatuře, jakož i sbírce těchto značek. Autor prokazuje svoje hluboké znalosti, nicméně opět nechává důležitá data (např. Codex Reuchlinianus) stranou a opět dosti jednostranně zdůrazňuje „The Oral Characteristics of *Oklā we-Oklā* Lists“ (podkapitola 6.2.1). Z více než dvaceti připojených tabulek věnuje asi největší pozornost padesáté deváté,

⁷ Např. P. Jeffery, „The lost chant tradition of early Christian Jerusalem: some possible melodic survivals in the byzantine and latin chant repertoires“, *Early Music History* 11 (1992), 151–190.

⁸ Právě masoretský text je studován – a provokuje nové otázky – i tisíc let po svém zápisu.

⁹ Nejnověji V. DeCaen, „On the Formal Definition of “Long Word” in Tiberian Hebrew: Diagnostic, Database, Generative Analysis, and Implications“ (online:

http://homes.chass.utoronto.ca/~decaen/papers/DECAEN%202008_MASORETICS_LONGWORD.pdf).

Disertace, jež vzniká na Ústavu srovnávací jazykovědy FF UK, přichází s koncepcí přízvuku, podle níž je „dvojitě akcentuace... přirozený a nijak výjimečný jev“ (osobní sdělení). Ze *scriptio continua* už zmiňovaného řeckého rukopisu Rylands Greek Pap. 458 je zřejmé, že ani zde není slovo hlavní stavební jednotkou textu.

¹⁰ Omezuje se na konstatování „it is generally assumed (see e.g. Mulder 2004: p. 224) that no *targumim* existed for the Aramaic parts of the Hebrew Bible“ (s. 91). Srov. např. *Jewish Encyclopedia* (1906), heslo „Targum“: „Daniel and Ezra (together with Nehemiah)... being written in great part in Aramaic, have no Targum, although one may have existed in ancient times.“

kteřá udává páry slov lišící se v písmeni *dalet/reš* (ד/ר). Už sama existence takové tabulky ale dokazuje, že k záměnám těchto slov podle přesvědčení masoretů docházelo kvůli podobnosti obou grafémů, nikoli fonémů.

Sdělení „The Targum is said to be classified as an example of the "Oral Torah" by some rabbinic texts and is forbidden to be written down by them” (s. 137) obsahuje dva odkazy. Oba odkazují na dřívější stránky práce, ale ani jedna z nich pramen této informace neprozradila. Tedy – kde v rabínských textech se žádaná informace nachází?

Autor dochází k závěru: „It seems, therefore, that the reason for the very existence of the "Masoretic notes" was the natural feature of the human brain to spontaneously make connections between similar or repetitive parts of the memorized text“ (s. 139). Poněkud konzervativně se domnívám, že masoretské notes se obírají právě opakem – tím, co není similar a repetitive a bylo by při nekontrolovaném opisování brzy nivelizováno.

7. kapitola zkoumá asi čtyřicet nezvyklých lexikálních tvarů, řazených podle jejich (předpokládaných) kořenů. Činí tak s „intention... to look for mechanisms and to describe the interaction between the written text and the oral tradition“ (s. 144). Soudě podle úvodu, který se ptá, „whether it is possible and plausible to assume that the vocalization may present a deliberate reinterpretation of the consonantal texts“ (s. 143), tak patrně odpovídá části podnadpisu „vztah k židovské biblické exegezi.“ Formy jsou vybrány „rather randomly“, přitom však mají být „pretty representative“. Každý tvar je nejdříve uveden právě svým kořenem, pak ve znění masoretského textu. Vždy následují *Ancient Versions*, méně často i *Masoretic Comments*, výběr z *Ancient and Medieval Commentaries* a z *Modern Scholars*. Vedle bohaté nabídky starověkých překladů působí výběr ze středověké biblické exegeze sice reprezentativně, nicméně dosti šetřivě (obvykle je omezen na Davida Kimchiho, případně ještě Rašiho, výjimečně Abrahama¹¹ ibn Ezru). Neuvěřitelně dopadli „moderní badatelé“, redukováni na občasný krátký údaj z prastaré gramatiky Bauer – Leander! Závěr studia těchto tvarů zní: „it seems that the present "vocalization" of the Masoretic text doesn't reflect any sort of intentional reinterpreting of the consonants in most cases. In the remaining, exceptional cases which can be suspected of having emerged through some sort of reinterpretation it seems that these weren't *a priori* a result of an intention to change the text but were rather induced in an *ad hoc* manner...“ (s. 197). Opravdu opravňují neobvyklé, ba „raritní“ formy k takto obecným závěrům? Jakým způsobem pak vysvětlit masoretskou

---

¹¹ Ve zkratkách chybně uveden jako Abrahah.

důslednou intencionální reinterpetaci objektů modloslužby pomocí změny vokalizace na hanlivé formy *bošet*, popř. *šiqquš*? Nebo sice chybné, ale „systémově čisté“ vokalizace masoretům již neprůhledných antroponym jako Achíš a Resín?

Na obecnější rovině se patrně s autorem neshodneme, co značí masoretský zájem o lexémy, které se stejně píší, ale jinak čtou. Pro něj je to jasný důkaz ústního tradování (poněvadž písemnému je to přece jedno), pro mě jasný důkaz toho, že masoreté ochraňují i vokalizaci, nejen konzonanty. Proto nemohu souhlasit např. s jeho výkladem masoretského značení ke slovu חַמִּישִׁים (s. 122), jež podle mě nemá základ v „oral shape“, nýbrž chrání vokalizaci *chamušim lectia difficilior* před běžnou vokalizací *chamišim*. Podobně o stranu dřív autor rozebírá masoretské komentáře ke spojení „udatní bohatýři“ s tím, že „the most simple explanation would appear to be that the list is based on how the form was pronounced“, přičemž ignoruje (případně opomněl vysvětlit, že – a proč – tento jev pokládá za sekundární) skutečnost, že Aleppský kodex neuvádí „pětkrát“(ה), nýbrž jednoznačně „pětkrát vokalizace patachem“ (הֿ).¹²

Tvar בַּנִּי místo očekávaného בָּנִי (1 S 25,8) je jednou z mnoha analyzovaných forem s chybějící laryngálou. Autor i zde připojuje středověký komentář Davida Kimchiho s překladem „an *alēf* is missing in the writing but is present [doslova „zůstal“] in the pronunciation“, tedy: alef se nepíše, ale vyslovuje. Na stejné straně (161) však Kimchiho slova vykládá vlastně protichůdně jako „the oral tradition would allow for both spelling variants, as they are homophonic and thus indistinguishable in pronunciation (see also Qimḥī's comment above).“ O vpravdě triviálním vypuštění laryngál bylo snad již vše napsáno; zohlednění již zmiňovaného termínu kanonicity spolu s jejich (ne)vokalizací palestinskou masorou by autorovi ušetřilo únavně jednotvárnou práci při rozebírání jednotlivých příkladů.

Jiným příkladem autorovy práce s materiálem je tvar נְשִׂאֵי z Ez 23,44 (s. 152–155), zjevně sg. ve statu konstrukt, kontextově vokalizovaný jako neobvyklý plurál „ženy“. Celá pasáž je porušená, čemuž odpovídá záplava poznámek v kritickém aparátu BHS (autor v tomto případě *Modern Scholars* neuvádí); navíc je hemistich vytržen z kontextu (citováno jen 44b), což zamlčí, že další singulár místo plurálu, podrobně okomentovaný v Mp, je na začátku verše; do třetice autor a priori předpokládá, že překlady jsou sekundární („both of the ancient translations misunderstand/reinterpret the text“) a tak obchází nejjednodušší (obecně

¹² Korektně tuto informaci předává v příloze B, s. 211. Naopak v tabulce 48 je místo Joz 1,14 uvedeno 1,15. Podobně v tabulce 53 (a opět pod ní) je chybně uveden Joz 10,17 jako protipříklad vokalizace nikoli s patachem, ale se segolem (má být 10,7).

přijímanou) variantu, že původní čtení měla *Vorlage* LXX. Vokalizace ajinu chatefem a následný šín (jejž autor v přepise na straně 154 poněkud nesystémově neodlišuje od samechu) mohou být lehce přeslechnuty oběma směry: jak alef + chirek a následný šín (masoretský text), tak ajin+šere a následné šade (targum Onkelos).

Poznámky k formě práce

Disertace je napsána v angličtině jasným, lexikálně snad poněkud úsporným, nicméně čtivým a především terminologicky uspokojujícím slohem. O autorově ambici předložit text mezinárodnímu odbornému publiku svědčí (kromě volby jazyka) implicitně poznámka 51 na straně 134: „It reminds me of one such game,... in the Czech Republic called "word-football".“¹³ V některých případech jsou slova na konci řádku dělena, což také vypovídá o nesamozřejmé snaze o kultivovaný dojem¹⁴ (skutečně na okraj: dělení knowl-edge na s. 11 je pozoruhodnou morfo-lexikální reinterpetací tohoto slova!).

Proto je množství nedodělávek překvapivé. Pravopisných (či spíše typografických?) chyb je, mohu-li soudit, omluvitelné množství, kupříkladu chybějící či přebývající sufixy -s mezi stranami 198 a 206 (accentuation... reflect, *mātres* [vždy takto psáno!] *lectiōnis* occurs, the primary mean of, LXX share) i jinde („a reading... are“, s. 61). Některá místa budí dojem, že při závěrečné jazykové revizi bylo „nahrazeno“, avšak již ne „vymazáno“: „to "to limit““ (s. 1), „were they they influenced“ (s. 2), „dated between between“ (s. 5), „see Hezser 2001, p. 43Hezser 43“ (s. 10, pozn. 31), „above aforementioned theory“ (s. 134), „rather shows rather“ (s. 126), „the its primary method“ (s. 137). Jen výjimečně se tak děje na úkor porozumění: „the Masoretic were are not, at least initially, based on written Masora collections“ (s. 124). Některá sdělení by bylo lépe přeformulovat, např. „the reading םשׁ is found in the LXX“¹³ (s. 39). Kolísá zápis velkého a malého písmene na počátku slov propriálního charakteru, např. S/semite. Větší problém vidím v neustáleném či prostě chybném přepisu cizích slov. Častá je latinská dvojice *plaene* (ale i *plaenē* a *plenē*) a *defectīve* (výjimečně *defective*; pokud už autor považoval za nutné délku značit a tak vlastně modifikovat zavedený úzus, pak *plēnē* a *dēfectīve*). Vedle *qerē* se zhruba od s. 100 naprosto *promiscue* vyskytují tvary *ketīb* a *ketiv* (zcela průhledný není opět ani systém psaní velkých a malých počátečních písmen u těchto termínů). Hebrejský název masoretské sbírky *Oklā we-Oklā* má v podkapitolách jí věnovaných (s. 125–132) z jedenácti výskytů hned osm (!)

¹³ Příklad z Okl §58 a odkaz na Heinemannovu „creative philology“ (s. 133) vhodně ilustrují tuto zajímavou ideu o původu masoretských záznamů.

¹⁴ Teologická disertace Aleny Hanzové se takové „jemnosti“ nedočkala ani v nedávno vydané knižní podobě.

různých podob (devátou jsem našel v seznamu zkratk a oba výskyty bok po boku v obsahu také nejsou jednovaječné), což by podle neformální informace na exaktním oboru už samo o sobě závěrečnou práci diskvalifikovalo. *targūm* má téměř vždy plurál *targumīm*, jen výjimečně očekávané *targūmīm*. Cairo *Genīza* (s. 4) se promění v Cairo *genizah* (s. 49) a Cairo *genīza* (s. 55), obecněji se hovoří o „genizah fragments“ na straně 5, *Genīza fragments*“ na straně 53, „Genizah fragments“ na straně 74 a o „leaf from the Geniza“ na straně 73. V tomto zmatku se mi nepodařilo objevit systém a pochopit, co ovlivnilo např. zápis „Torah“ vs. „*Megila*“ na straně 5. Zdržel jsem se u tohoto bodu, neboť má na čtenáře zbytečné negativní účinky hned na několika rovinách, až po neustálé únavné zkoumání, zda je rozdílný zápis dán prostě nepozorností, nepochopením, či značí určitou distinkci a jakou (např. apelativum – proprium; co signalizuje „Jewish Bible“ v titulu druhé kapitoly oproti očekávanému „Hebrew Bible“, atp.).

Mnohé z úctyhodných a ilustrativních 65 „Tables“ a 49 „Figures“ uvádějí texty paralelně v různých jazycích – starých, či také v anglickém překladu. V nejednom případě se však liší délka uvedeného originálu a překladů, což je poněkud zavádějící. Např. už ve Figure 3 hebrejský text hovoří o čtyřech, zatímco anglický překlad jen o třech obdobích v životě židovského muže (chybí „v osmnácti ke svatbě“). V Table 5 je vedle sloupce značeného jako „Mp“ (*masora parva*) sloupec „Mm“, jenž však neodkazuje, jak musí každý automaticky předpokládat, na *masora magna*, nýbrž na *masora marginalis*. V 7. kapitole autor někdy cituje z masoretského textu celý verš, jindy jen bezprostřední kontext nezvyklých lexémů, zatímco z ostatních starověkých verzí téměř výhradně jen nejbližší kontext. Tento postup nevysvětluje.

Bibliografie: „Contreras 2005“ v seznamu literatury není z JSS číslo 1/2, ale 50/2. Překvapuje, že zatímco názvy děl jsou v kurzivě, podnázvy za dvojtečkou už nikoli. Tím vynikne zbytečné dělení titulu monografie I. Tova *Scribal Practices and Approaches: Reflected in the Texts in the Judean Desert*. Poněkud „user unfriendly“ je citace hebrejských položek pouze v hebrejštině (v protikladu k převládající oborové praxi, jak ji reprezentuje např. opět I. Tov a jeho *Textual Criticism of the Hebrew Bible*).

Tím se dostávám k dalšímu „user unfriendly“ bodu: autor používá celou řadu grafémických systémů – vedle latinky řeckou abecedou, hebrejskou kvadrátou, syrské estrangelo, arabštinu. Některé jsou vysvětleny v úvodní tabulce „Masoretic and Other Notation Systems“ (s. iv–v), jiné nikoli. V kapitole, která zkoumá řídké se vyskytující formy, by vedle překladu starých verzí určitě bylo místo i na anglický překlad.

Závěr:

Práce nutí – někdy patrně i nechtěně – čtenáře k neustálému přemítání, diskuzi a polemice s napsaným. V tom spatřuji její hlavní devízu. Zaměřuje se na zcela konkrétní, autorovi blízké problémy (oralita, dvojitá akcenty některých slov, *qerē/ketīv*, celá 7. kapitola), zatímco jiné opomíjí a poněkud se tak rozchází se svým globálněji formulovaným názvem. Před případným knižním vydáním by si určitě zasloužila opravu formálních nedostatků, sjednocení textu, vynechání nadbytečných formulací o zjevném ústním tradování a doplnění relevantní sekundární literatury, především k 7. kapitole. I když nemohu s autorovými závěry v mnohém souhlasit, došel jsem k závěru, že takový (ba právě takový) hlas do oborové diskuze patří a po zralé úvaze doporučuji jeho práci k obhajobě.

V Praze 26. ledna 2012

Mgr. Pavel Čech, Ph.D.

Ústav srovnávací jazykovědy UK FF